

כֹּה יַעֲקֹב וַיִּצְחָק בֶּן-שָׁשִׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם: וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֶשָׂו אִישׁ כֹּה יֹדֵעַ צִיד אִישׁ שָׂדֵה וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יָשֵׁב אֲהָלִים: וַיֹּאֲהֵב יִצְחָק אֶת-עֶשָׂו
 יָרְכֵן [ג"א נחשידקן] גְּבֵר נָפִיק חָקֵל. וַיַּעֲקֹב גְּבֵר שְׁלִים. מְשַׁמֵּשׁ בֵּית אוֹלְפָנָא: כֹּה. וַיְחַיִּים יִצְחָק. יֵת עֶשָׂו

פשוטו: כדן היה אוהו בו לעכבו, יעקב נוצר מטיפה ראשונה רש"י ועשו מן השנייה, צא ולמד משפופרת שפיה קצרה תן לה שתי אבנים זו אחר זו, הנכנסת ראשונה תצא אחרונה, והנכנסת אחרונה תצא ראשונה, נמצא עשו הנוצר באחרונה יצא ראשון, ויעקב שנוצר ראשונה יצא אחרון, ויעקב בא לעכבו שיהא ראשון ללידה כראשון ליצירה, ויפטור את רחמה, יטול את הבכורה מן הדין²⁷. בעקב עשו, סימן שאין זה מספיק לגמור מלכותו עד שזה עומד ונוטלה הימנו. ויקרא שמו יעקב, הקב"ה³⁰. ד"א אביו קרא לו יעקב על שם אחיות העקב. בן ששים שנה, י שנים משנשאה עד שנעשית בת י"ג שנה וראויה להריון, וי שנים הללו צפה והמתין לה כמו שעשה אביו לשרה³¹ כיון שלא נחעברה ידע שהיא עקרה והתפלל עליה. ושפחה לא רצה לישא, לפי שנחקדש בחד המוריה להיות עולה תמימה.

(כז) ויגדלו הנערים ויהי עשו, כל זמן שהיו קטנים לא היו נכרים במעשיהם ואין אדם מודקדק בהם מה טיבם, כיון שנעשו בני שלש עשרה שנה זה פירש לבתי מדרשות וזה פירש לעי"ז³². יודע ציד, לצוד ולרמות את אביו בפיו³², ושואלו: אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן³³, כסבור אביו שהוא מודקדק במצות. איש שור, כמשמעו, אדם בטל וצודה בקשתו חיות ועופות. תם, אינו בקי בכל אלה, כלבו בן פיו. מי שאינו חריף לרמות קרוי תם. ישב אהלים, אהלו של שם ואהלו של עכר³².

(כח) בפיו, כתרנומו, בפיו של יצחק. ומדרשו³²: בפיו של עשו שהיה צד אוהו ומרמהו בכריו.

על מה שבא בכ"ר וכו'. ובספרא אחת ישנה מאד ראי' כחתי: ואני הסתור שמעתי מדרש אגדה הדרשו וכו'. והיה הדרשו לפי משומו ר"ל טעמים שהוא מדרש הוא פחית יפה על הכתוב כאלו הוא פסטי (פסר הזכרון). 30 תחומא שמת ד. 31 לעיל טו ג. 32 כ"ר טו י. 33 שהם פסחין לגמרי אמילו מדרבנן (נור אריה). לפי שהתבן

(כז) יודע ציד, לעולם מלא מרמות, כי רוב החיות בדרך מרמה ראבי"ע יחפשו. ויעקב הפך עשו כי הוא איש תם. גם עשו איש שדה, ויעקב יושב אהלים, ויחכן להיות פירושו כמו יושב אהל ומקנה (ד. כ).

(כח) כי ציד בפיו, מכיא ציד בפיו.

ועקב הוא סוף הגוף. [ומאת האל היה זה על דרך נס, כי אין רד"ק העובר מוציא ידו מן השליה. כל שכן שיחפוס בידו]²². ויקרא שמו יעקב, יצחק קרא שמו כן. ויצחק בן ששים שנה, להודיע כי עשרים שנה עמדה מלדת.

(כז) ויגדלו, משגדלו נפרדו במעשיהם זה נחעסק בעסקי העולם וזה נחעסק כתכמה והיה הפכו. כי זה יוצא השדה וזה יושב אהלים. ואמר אהלים, רבים, כי היה לומר עם כל חכם שהיה מוצא, עם זה ועם זה, כי כל חפצו היה בזה והיה תם מכלי שום מרמה ועול.

(כח) ויאהב, אין צריך לומר כי יעקב היה אוהב. כי יותר ויותר היה אוהב יעקב משהיה אוהב עשו. ולא היה אוהב עשו אלא שהיה מכיא לו ציד למאכלו וזה שאמר: בפיו, וכשר הצידי הוא

[22] היספתי ע"פ כ"ר מ"ו

רס"ג (כז) איש תם. איש מחשבה ידענ².
 (כח) כי ציד בפיו, בגלל ידיעתו את הצייד.
 2 ראה לעיל ח. א ובאיוב לב ט' חרנם חף ענכי "סאוג". וכן בקהלת ז' אה האדם ישר "סאוגא". ואפשר כי ענין כלום טהור תקי מחטא

רשב"ם (כז) יודע ציד, לצוד ציד להכיא. יושב אהלים, רועה צאן אביו. כמו שפירשתי אצל יושב אהל ומקנה (לעיל ד כ).
 (כח) כי ציד בפיו, פשוטו כתרנו'. אוהבת את יעקב, שהיתה מכרת בתומתו וגם ממה שאמר הק' ורב יעבד צעיר (פסוק כג).

רמב"ן (כח) כי ציד בפיו, אמרו המפרשים⁵ כי יחן ציד בפיו של יצחק, או יביא⁶, ויחסר המעשה⁷ וכן למועד אשר שמואל (ש"א יג ח)⁸. וה' אותי כנכור עריך (ירמיה כ"א), נתן או שם אותי. ויחכן לפרש ויאהב יצחק את עשו, בעבור כי בפיו של יצחק ציד תמיד, כל 5 ראבי"ע 6 שהיה מכיא ציד למאכלו. 7 התנהג או ההבאה. 8 הנהג במקרא ליתא מלת נתן. אבל פירושו אשר נתן (וי קבע).

חזקוני את אחיו (הושע יב ד). לשון עקב ופרסה. פ"י בבטן אחוזו יעקב לעשו בעקבו כדי לעכבו שלא יצא. ויצא הוא²⁸ תחלה כי הוא היה מטפה ראשונה כדאמר לה ר' יוסי לההיא מטרוניתא²⁹. ולו משפט הבכורה, ודבר זה³⁰ הזקיקו לקנותה. בן ששים שנה, פרש"י: ושפחה לא רצה לישא, לאו שפחה ממש אלא אשה כנענית, מרכענינים זכרים קרויין עבדים, הנקבות קרויות שפחות.

(כז) ויגדלו הנערים, פרש"י: כיון שנעשו בני שלש עשרה וכו'. שעד אוהו פרק נטפל אביהם בהם ומוכיחם ומלמדם דרך ישר, כדאיחא בכ"ר³¹: צריך אדם ליטפל עם בנו עד י"ג שנה מכאן ואילך יאמר ברוך המקום³² שפטרני מעונשו של זה. וא"ת על כרחיך בני חמש עשרה שנה היו באוהו הפרק, כיצד, באוהו פרק מת אברהם שלא יראה את עשו ויצא לתרבות רעה³³, ואברהם בן מאה שנה בהולד לו את יצחק³⁴ ואברהם חי מאה ושבעים וחמש שנים³⁵, הרי יצחק בן שבעים וחמש כשמת אברהם אביו, צא מהם ששים שנה של יצחק בלדת אוהם³⁶, נשאר לך חמש עשרה שנה משגדלו עד שמת אברהם. אלא נמצא כאגדה³⁷ שעשה מעשה הרעים כמטמוניות שחי שנים ולכן לא נמנו לו שחי שנים אלו. איש יודע ציד, אומנותו ברמאות, שאין צידת חיה ועוף כלא רמיה³⁸. ולפי שעתידי לומר בסמוך: הביאה לי ציד (כז ז), קדם ולמדך כאן שעשו איש ציד היה. יושב אהלים, לפי פשוטו אהלים של צאן³⁹, כמו: אבי יושב אוהל ומקנה (לעיל ד כ), ולפי שעתידי לומר שהיה רועה את צאן לכן קדם ולימדך שאומנותו לרעות צאן.

(כח) ויאהב יצחק את עשו, גבי עשו⁴⁰ כח"ב "ויאהב", ללמד 21 יעקב. 29 בספוק בה. 30 יען יצחק היה מטפה ראשונה וכו' 31 כ"ר ד' 32 "המקום" - ליתא ספ. 33 ע"י רש"י פסוק ל' 34 לעיל כא ה' 35 לעיל בה ז' 36 לעיל פסוק כו' 37 כ"אגדה: ברוביהנו בעה"ת "יברושלמי" פ"ק לר הכי וספני וכו'. וכן הוא כ"ב"א אפנס כמורכב הקנים מתרין לה חתם "הייל וכו'. כדכמה והנה ירוסלמי כזה ליתא (פ"ק ח"ט ברעיה קנב), וגם מקור האגדה לא ידע 38 כן הוא כ"ב"א ע' 39 כן כ"ב"א ע' רשב"ם ובכור טור 40 יצשו'. כן נכון כ"א ע"פ כ"י [וכן כוכב מכה שאמר לידן אבל גבי "יעקב" ובס"ט יצחק"]

כס כִּי־צִיד בְּפִיו וּרְבֵקָה אֶהְבֶּת אֶת־יַעֲקֹב: וַיֵּזֶד יַעֲקֹב נֹזֵד וַיִּכֹּא עֶשָׂו מִן־
ל הַשָּׂדֶה וְהוּא עָיִף: וַיֹּאמֶר עֶשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הֲלֵעִיטְנִי נָא מִן־הָאֲדָמָה הָאֲדָמָה

אָרִי מִצִּידֵיהָ הִנֵּה אֲכִיל.
וּרְבֵקָה רָחִימַת יֵת יַעֲקֹב:
כט ובשיל יעקב
תבשילא. ועל עשו. מן
תקלא והוא משלהי: ל. נאמר עשו ליעקב. אטעימי קען מן סמוקא סמקא

(כט) ויזד, לשון בישול, כתרגומו, והוא עיף, ברציחה³⁴, כמה רשי
דתימא: כי עיפה נפשי להורגים (ירמיה ד לא).

(ל) הלעיטני, אפתח פי ושפוך הרבה לתוכי³⁴, כמו ששנינו³⁵.
אין אוכסין³⁶ את הגמל אבל מלעיטין אותו. מן האדם האדם,

צומח ממש מן הקרקע והמלח הופרין אהו מן הקרקע איכ קרוב הוא להיות חיוב במעט
כמו בשאר גדולי קרקע (נחלה יעקב). 34 כיר סג יב 35 שבת קנה ב
36 מאכילין אותו הרבה על כרחו וזוחבין לו בגדונו ורשיי שבת קנה. כן אבל מלעיטין.
שתחב לו המאכל לתן פיו במקום שיכול להתזון (רע"ב).

(כט-ל) והוא עיף, כטעם בארץ עיפה (ישעי לב ב) 18, רעב ראב"ע
וצמא¹⁹. הלעיטני, אין לו חבר, והטעם האכילני²⁰. וטעם נזיד
תבשיל. רק ויזד מהשניים הנחיים²¹, והם שני שרשים²² והפירוש
אתו, וכן לא ידון רוחי (ו ג) עם נדנה (דהיא כא כז)²³.

18 צמאה ורבישה. 19 עיף - אין פירושו יגע מעבודה. אלא חלש מצמא ורעב
20 לפי הענין. וכך בלשון חז"ל. ראה רשיי. 21 מגורה מני ע"ו. מן וז. נזיד
מן וז - חסרי פ"ג. 22 הם שני שרשים. אך הריבה פעמים הם מחלפים
כמו טקן - נמץ. טול - וטל. זול - נול. 23 מן דין - נון

מוטעם והוא זקן יותר משבעים שנה, כי לא היה עשו יודע רד"ק
לצוד החיות בחליו וקשתו אלא אם היה יותר מבן עשר שנים.
ורבקה היתה אוהבת את יעקב [לכדו²³] לפי שהיה הולך בדרך
חיים ועשו בדרך המות. כי לא דיו שלא היה [נהולך בדרך חיים
ולא²²] מתעסק בחכמה וכדרכי אלהים אלא בחר לו מלאכה
נקלה לציד לשום לשום עצמו כסכנה ככל יום ויום, והיה רק ופוחז
ומשולח, ויצחק לפי שהיה זקן ויושב בבית היה מתפתה לעשו
שהיה מביא לו ציד ומתקן לו מאכל בכל יום, וזה היה אחר שזקן
יצחק ובא בימים וכהו עניו שהיה יושב בבית ולא היה מתעסק
בשום דבר מעסקי הבית, אלא שספר זה הענין בתחלת ספור
גדולם וספור מעשיהם ומה שקרה לעשו עם יעקב בענין נזיד
עדשים להודיע פחזותו של עשו.

(כט) ויזד, משפטו על המנהג ויזד²⁴ כי שרשו נזד אלא שפעמים
יבא הנח מקום הדגש והדגש מקום הנח, ופירושו: ויבשל נזיד
תבשיל²⁵. אמר: יום אחד היה זה שבשל יעקב תבשיל ובא עשו
עייף ומצא תבשיל יעקב מחוקן ובקש ממנו שיאכילנו ממנו,
והיה הספור הזה להודיע מעלת יעקב ופחיתותו עשו וקלות דעתו
וכי היה גרגון, מעלת יעקב שלא היה אוהב תענוג העולם שבשל
לעצמו עדשים שאין תבשיל פחות ממנו, ומה שמנע ממנו שלא
נתן לו אלא במכירת בכורתו וכל שכן שהיה אחיו זה ג"כ
ממעלתו ומחכמתו שלא לתת ממה שטרח בו ושהכין לעצמו
לאיש ריק ופוחז ואינו חפץ בדרך חיים, ומרוב גרגרנותו לא שמר
עד שיבשל הוא מצידו ויאכל ותאב אל תבשיל העדשים שמצא
מתוקן, ובהו וככיוצא בזה נאמר: נתן לעשיר אך למחסור
(משלי כב טז).

(ל) ויאמר... הלעיטני נא, כענין האכילני²⁶ כמו שאמרו רבותי
ז"ל²⁷ אין ממרין²⁸ את העגלים אבל מלעיטים אותן וכן אמרו²⁹
או שהלעיטה את החלחית. מן האדם האדם הזה, העדשים
[23] השלמתי ע"פ שאר כ"י והנר. 24 יכי היה ראוי להיות נזיד כדגש ע"ן
הפע"ל (ספר השרשים - נזד). 25 וכן בספר השרשים שם 26 וכן בספר
השרשים (לעט). 27 שבת קנה ב. 28 כג"י כ"י א"ס ב"ק"ס אות ג
לפניו מאמירין ע"י דק"ס סס ובספרים שמשניות 29 חלוק נת ב"י ע"ש

רסיג (כט) ויבשל. עיף, יגע. (ל) הלעיטני, האכילני.

רשבים והוצרך להקדים כאן אהבת יצחק לעשו ורבקה את יעקב להודיע
מה שכת' לפנינו⁶ יצחק רצה לברך עשו ורבקה הערימה לברך את
יעקב.

(ל) מן האדום האדום הזה, דרך אדם הממהר לשאול דבר
מחבירו כופל את דבריו. וזה שהיה עיף ורעב הרי הוא כאומר תן
לי מהרה לאכול. על כן קרא שמו אדום, הוא אדמוני ונתאוה
לאכול אדום. ובשביל רעבתנותו מכר בכורתו. ולשם בזיון קרא
לו כן שבשביל מאכל אדום מכר בכורתו.

6 במדק כז.

רמב"ן. היום יתאוה לאכול את הציד, ותמיד הוא בפיו, לא יאכל דבר
אחר והוא המביא לו כאשר אמר איש יודע ציד. והנכון בעיני כי
היא מליצה, כי עשו ציד בפיו אביו, יכנה האיש במעשה
לתדירותו. וכמוהו שבתך בתוך מרמה (ירמיה ט ה)⁹, וכן ואני
תפלה (תהלים קט ד)¹⁰. וכן אמרו בבראשית רבה¹¹ קופרא טבא
לפומיה¹², כסא טבא¹³ לפומיה.

(ל) מן האדום האדום הזה, היה התבשיל מאדום מן העדשים
שהיו אדומות, או שרקחו בדברים אדומים, ועשו לא ידע מה הוא
וקרא שמו אדום. על כן קרא שמו אדום, כי לעגו עליו שמכר
בכורה נכבדת בעבור תבשיל מעט, כי טובא חולל יורש
כג כא).

9 וטעמו: שבתך בתוך אגסי מרמה. אלא שכנה האנשים במעשיהם התרדים.
10 וטעמו: ואני איש תפלה. 11 סג. טו. 12 אם היה מוצא כשר טוב היה
ממציאו לאביו. 13 כס של משקה טוב (מחנות כהונה).

חזקוני. שלא היה יצחק אוהבו תמיד אלא באותו זמן כי ציד בפיו אבל
גבי יעקב שהיה איש תם כתיב כיה: ורבקה אוהבת את יעקב,
אהבה תדירה⁴¹ ועוד דרך אשה לאהוב את מי שמגדל
בהמותיה⁴².

(כט) והוא עיף, דרך צידים להיות עייפים לפי שהן רודפין אחר
41 ילא אמר אהבה את יעקב אלא אוהבת. בכל יום יום מתוססת לו אהבה על אהבתו
(פסיקתא וטריא). 42 בכבודו שזר. ודרך האשה לאהוב מי שמגדל טלאים ונדים

ספורנו (כז) איש שדה, יודע בעבודות האדמה. יושב אהלים, שני מיני
אהלים⁴² האחד אהל רועי⁴³, והשני אהל כל יצען⁴⁴, שכו התבונן
להכיר בוראו ונקדש בכבודו.

(כח) ויאהב יצחק את עשו, גם את עשו⁴⁵, אף על פי שידע בלי
ספק שלא היה שלם כיעקב. ורבקה אוהבת את יעקב, לכדו⁴⁶,
מפני שהכירה ברשעו של עשו.

(ל) על כן קרא שמו אדום, כשראו שכל כך התמכר למלאכתו
הנפסרת, אשר לא כתורת האדם⁴⁷, עד שלא הכיר בנזיד כי אם
צבעו, קראו אותו "אדום"! לשון צווי⁴⁸, כלומר: התאדם! והיה
צבעו אדום כהלעטת האדום.

12 ילכ ב: הפירושים. של רשיי ושל רביע רשבים וחזקוני. 13 ע"פ ישעי לחיב
14 ע"פ שם לג כ. 15 כי לא יתכן שלא יאהב את יעקב. ר"ן. 16 רד"ק
17 מן הישוב. 18 כבר נקרא "אדום" מהגללו אדמוני, וכאן הכונה שעכשו כל
אחד היה קרא ואומר לו אדום. תאדם: ר רי"א

לג. ואמר יעקב, קיים לי כיום דלהי, וקיים ליה, וזבין נת בכירותיה ליעקב: לד. ויעקב יתב לעשו. לחיס ותכשיל דטלופחין, ואכל ושתי, וקם ואל. וקשט עשו נת בכירותא:

לג. ואמר יעקב השבעה לי כיום וישבע לו וימכר את בכרתו ליעקב: לד. ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד עדשים ויאכל וישת ויקם וילך ויבן עשו את הבכרה:

שחויי יין, ופרועי ראש. אמר: אני הולך למות על ידה⁴⁶ אם כן רשיו מה חפץ לי בה. (לד) ויבן עשו, העיד הכתוב על רשעו שביזה עבודתו של מקום.
46 (במדבר אנדר עמ טד)

רשבים¹ (לג) וימכור את בכורתו בדמים. ואחר כן ויעקב נתן לעשו וגו' כמנהג בני אדם לקיום דבר. (לד) ויבן עשו, לפי שלסוף נחזרט על כך כדכתיב את בכורתו לקח (להלן כו לו). לכן הקדים כאן להודיע שטוחו. עתה בשעת אכילה בזה את הבכורה, אבל לבסוף היה מתחרט. ויבן, כמו ויבזה מן דבר ה' בזה (במדבר טו לא), כמו ויקן מן קנה.

(לד) ויבן עשו, גם זאת²⁶ הבכורה, בעבור שראה שאין לאביו ראב"ע עשר. ורבים יתמהו כי עזב לו אברהם ממנו רב, וכאילו לא ראו בימיהם עשיר גדול בנעוריו וכא לידי עוני בזקוניו. והעד שהיה יצחק אביו אוהב את עשו בעבור צורכו^{26*}. ואילו היה הלחם רב בבית אביו והוא נכבד בעיניו לא מכר בכורתו בעבור נזיד. ואם היה אביו אוכל ככל יום מטעמים, מה טעם אמר הכיאה לי ציד. ולמה לא היו ליעקב בגדים חמודות, ולמה לא נתנה לו אמו כסף וזהב בדרך, שהוא אומר ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש (כח כ). ולמה לא שלחה אליו הון והיא אוהבת אותו. כי הוצרך לשמור הצאן. והפסוק שאמר ויגדל האיש (כו יג) קודם זקנתו. ועודי לב יחשבו כי העושר מעלה גדולה לצדיקים, והנה אליהו יוכיח²⁷.
26 יש שבחסרים את המלים גם זאת. *26 (ברמב"ן בשם הראב"ע: צידו).
27 ברח מארצו ולא היה עמו דבר להתפרנס בו (מ"א ח).

מהר"ם (לד) ויבן, ב', ואיך ויבן בעיניו לשלוח יד וגו' (אסתר ג ו). דהיינו בזה בן בזה, זהו המן שיצא מעשו. שהמן הפיל גורלות על ישראל, אמ' הק' איננו שוה לך. כבר הפלתי גורלות ונפל חבלי ישראל, מכל ע' אומות נפל גורלי בישראל, והיינו דכתיב גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל (ויקרא טז ח). וגורל ב' במסורי ואיך וגורל לבוזינו (ישעיה יז יד) אמ' הק' גורלי קודם משלך. על כן איך יכול להזיק לישראל וגורלך זהו אותו לעזאזל שמכפר עוונם של ישראל, דכתיב ונשא [השעיר עליו את כל] עוונותם (ויקרא טז כב). עוונות חם הוא מכפר.

(לג) ויאמר השבעה לי, שמא אחר שתאכל תחזרט. (לד) ויעקב נתן לעשו, במחיר הבכורה, ולא זכר שנתן לו יין. כי שחה מ"ן הבית, אבל לחם חם שעשה יעקב לעצמו לשעתו נתן לו עם נזיד העדשים שבשל גם כן לעצמו. ואדוני אבי ז"ל כתב, כי מחיר כסף נתן לו על הבכורה, ומה שנתן לו לחם ונזיד עדשים שיאכלו שניהם על המכירה כדי לקיימה. וילך, שב אל השדה לצוד עוד. ויבן, אפילו לאחר שאכל ושתה לא התחרט אבל בזה אותה בלבו.

חזקוני והירושה אינה באה עד לאחר ארבע מאות שנה, כדכתיב: וענו אותם ארבע מאות שנה (לעיל טו יג), וכתיב: ודור רביעי ישוכו הנה (שם טז), והואיל ואינו חי עד אותו זמן היינו: הנה אנכי הולך למות, מה ריוח יש לי בה ומה אני מפסיד למכרה. ולמה זה לי בכורה, אם הייתי חי עד אותו זמן שאני בעצמי אירשנה לא הייתי מוכרה. ד"א⁵⁰ הנה אנכי הולך למות, בכל יום אני הולך לצוד חיות כיערים ששם מצויין דוכים ואריות וחיות רעות ומסכן עצמי למיתה, למה זה לי להמתין חלק הבכורה הראוי לי לאחר מיתת אבא, שמא אמות תחלה.

(לא) מכרה כיום, כי כהיות היום כל מגמת פניך אל מלאכתך, ספורנו באופן שאתה כל כך עייף שאינך מכיר הנזיד, אין ספק שלא תוכל להתעסק בעניני הבכורה לשרת לאל יתברך ולעשות את הראוי לבכורה¹⁹.

(לג) השבעה לי כיום, שאינך חוזר בך. לא תחזור בך להיות מערער עליה מן היום הזה ולהבא, ועל ידי כן תחקיים המכירה, שאלמלא כן יוכל עשו לומר חוזר אני ב', דהא אמרינן⁵¹: האומר מה שאירש מאבא מכור לך לא אמר ולא כלום.

(לד) ויעקב נתן לעשו וגו', עם הכסף שנתן לו במקח נתן לו לחם ונזיד עדשים לערות קיום המכירה⁵² כדרך כל לוקחים מקח, וכן מצינו ויאכלו שם על הגל (להלן לא מו)⁵³ לקיים בין יעקב ולבן. ויבן עשו את הבכורה, עד שלא נבחר אהרן לכהונה היתה העבודה בכבודות, אמר אותו רשע: מה אני מלכלך ידי בדם הקרבנות, ה"ד: כי דם שנאת ודם ירדפך (יחזקאל לה ו). דם מילה ודם קרבנות⁵⁴. ד"א לפי שלא היה רוצה שיחזיקוהו לסכל על שמכר את בכורתו היה מבוזה אותה ואומר שלא היתה שוה רק דבר מועט, אבל לבסוף היה מתחרט. כדכתיב: את בכורתו לקח (להלן כו לו).

19 על פי מה שקרה היום כדאי שתמכור לי בכורתך, ולא שלחן עליו למכור בשעת העבונו 20 מצוה לכסף הש' ר"ק 21 בדמים, ונזיד העדשים שיפסד רק בקנין סודר וחליפין. רשבים ר"ק (בשם אביו) וחזקוני ור"א 22 ר"ק ר"ן חזקוני ור"א

50 רשבים 51 ב"ם טו א 52 כמנהג בני אדם לקיים דבר (רשבים) 53 ב"ס י' ויקרא לאחיו לאכל לחם (שם נד) 54 ע"י ב"ר טו י'

ג הנה נא וקנתי לא ידעתי יום מותי: ועתה שא נא כליך תליך וקשתך וצא

ד השדה וצודה לי צידה: ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי והביאה לי

ציד

הא קצן סיבית. לא ידעתי יום מותי. ג. וקצן סב קצן זינה. סיפך וקשתך. ופוך לחקלא. וצוד לי צידא: ד. ועביד לי מבשילין. כקא דרמיית. ואעיל לי

(ב) לא ידעתי יום מותי, אמר ר' יהושע בן קרחה⁷⁹ אם מגיע אדם רש"י לפרק אבותיו ידאג חמש שנים לפניו וחמש לאחר כן, ויצחק היה בן קב"ג⁸⁰, אמר: שמא לפרק אמי אני מגיע והיא מחה בת קכ"ו והריני בן חמש שנים סמוך לפרקה, לפיכך לא ידעתי יום מותי, שמא לפרק אמי שמא לפרק אבא.
(ג) שא נא, לשון השחזה, כאותה ששינו⁸¹: אין משחזין את הסכין אבל משיאה על גבי חברתה, חדר סכינך ושחוט יפה שלא תאכילני נבלה⁸², תליך, חרבך שדרך תלותה. וצודה לי, [מן ההפקר]⁸³ ולא מן הגול.

79 שם יב. 80 שאותה שעה שנטל יעקב את הברכות היה בן ס"ג שנים רצחק לבי ששים שנה בלדת אוחם. הר ליצחק קב"ג ושרה חיהת קכ"ו. הא לכדנו שהגיע לבי אמו קרוב ה' שנים ורש"י לברך. 81 כיצח כח א. 82 ב"ד סה יג [83] ב"ד ליתא.

כז (ב) הנה נא, כמו עתה. ראב"ע
(ג) כליך, יתכן היותו שם כלל⁵¹, והפרט תליך וקשתך, ותליך האשפה התלויה, ששם החצים, או תליך כמו חרב⁵² וחסר וי"ו מן תליך⁵³, כאדם שת אנוש (דה"א א א)⁵⁴.

51 הפסוק כחוב בדרך כלל ופרט. וכליך הוא הכלל. 52 חרב שתולים אותה בחגורה ראה רש"י. 53 היה צ"ל והליך בהמשך של כליך. 54 במקום וחסר ואנוש

(ב) ויאמר... לא ידעתי יום מותי, ואולי תהיה מיתתי פתאום ולא אוכל לברך אותך. רד"ק

(ג) ועתה... כליך, שאתה צד בהם, והפרט, תליך וקשתך, או היו כלים אחרים מלבד אלה. תליך, הוא האשפה שתולין אותה באזור⁷¹, ואונקלוס תרגם: סיפך. והסיף גם כן תלוי באזור או חוגרים אותו. וצא השדה, כי לא היה יוצא שם בכל יום. צידה, כתיב בה' קרי בלא ה'א, והדרש ידוע⁷² כי נכתב ה'א לרמוז בה חמש הלכות שחיתה.

(ד) ועשה, לא היה שואל הציד לחסרון שהיה לו ממאכל, כי וכן בספר השרשים (תלה) 72 ראה תורה שלמה כג. וכן ספר המנהיג. מהדורת ר"ר י. וסאל (ירושלים תשל"ח), כך ב. נספחים. עמ' חסנב

ודמעו עיניו — כתיב "וירא ישראל את בני יוסף" (מח ח), אף סמורגו על פי שהיה רואה בכובד, כאמרו "ועיני ישראל כבדו מזוקן" (מח ז). באופן שלא הכיר החמונה הפרטית.

(ב) לא ידעתי יום מותי, כי אמנם הברכה תחול יותר בהיות המברך סמוך למיתה⁴⁴, כענין ביעקב⁴⁵ וכמשה⁴⁶, כי אז הנפש יותר נבדלת מן החומר.

(ג) שא נא כליך, שלא חשוב ריקם ולא תאחר.
(ד) ועשה לי מטעמים, רצה במטעמים כדי שיתעסק בכבוד אביו⁴⁴, וכזה תחול עליו הברכה. כי גם שלא הכיר בגודל רשעו של עשו. מכל מקום לא חשב אותו לראוי שתחול עליו אותה הברכה שהיה בלבו לברכו. ולכן כשברך יעקב אחר כך, שידע בו שהיה ראוי לברכה, לא שאל מטעמים ולא בקש דבר וברכו חתך, באמרו "ואל שדי יברך אותך" (כח ג).

44 ד"א. 45 להלן סט. 46 דברים לג.

כז (ב) לא ידעתי, ואינו יודע. רס"ג
(ג) תליך, נשקך⁸.

(ד) ועשה לי מטעמים, והתקניהו לי מיני תבשילים.

8 כתב ר' אברהם בן הרמב"ם. תליך שם התרכ לפי שדרך תלותה. ואין לו צורך בציד ואינו אלא להגנת עצמו מאויב האורכ לו כשרה. וכך העיר על זה רבינו סעריה.

כז (ב) הנה נא, אני מבקש ממך¹⁹ בשביל שזקנתי ואני רוצה לתת לך ברכות אשר בידי לחלוק לך בחיי כמו ברכת אברהם וירושת הארץ²⁰.

(ג) שא נא כליך, כופל נא שני בכאן כמו שפירשתי אצל הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את (לעיל יב יא)²¹. תליך, אשפתו שתלויים בה החיצים. תליך מגזרת ושר האופים תלה (להלן מ כב). וכן שברך בן אבינועם (שופטים ה יב) מגזרת שכה, [כי שמע ה' אל ענין (לעיל טז יא) מגזרת]²² ענה.

19 וינא' לשון בקשה. 20 כוונתו ששתי ברכות הורש יצחק לבנו עם שאר הברכות ברכת אברהם ברכה שניה (כח ד) וירושת הארץ בברכה הראשונה (כו כח). 21 מירשו שם חסר לפניו. 22 רתבן להיות פסוק אחר ואשר הוספתי הוא רק במקום דוגמא. ובכ"י מכל מקום יחסר מקרא שיבא בו חיתת יעקב עם כינור, כי בכ"י נמצא. וכן סב"ך בן אבינועם מגזרת שיה (צ"ל שכה) ענה.

כז (ד) כעבור תברכך נפשי, היה בדעתו לברך אותו שיוזכה הוא בברכת אברהם לנחול את הארץ, ולהיות הוא בעל הברית לאלהים כי הוא הבכור. ונראה שלא הגידה לו רבקה מעולם הנבואה אשר אמר ה' לה, ורב יעבוד צעיר (לעיל כה כג). כי אין היה יצחק עובר את פי ה' והוא לא תצלה, והנה מתחלה לא

כז (ג) וצא השדה וצודה ג', וצא ב'. ואיך וצא הלחם בעמלק (שמות יז ט), כדאי בבראשית רבה⁵ כליך זהו בכל שהכלים של בית המקדש הביאו שם. תליך זהו מדי. המן היה ממדי. וקשתך זהו יוון. השדה זהו אדום, דכתי' ארצה שעיר שדה אדום (להלן לב ד). ורמז לנו המסוד' שעמד הק' לעשות נקמה בד' מלכויות הללו, והיינו דכתי' וצא הלחם בעמלק וג', והבא כתי' וצא השדה ג'.
ס ה

כז (ב) לא ידעתי יום מותי, ואם אמות תפסיד הכל ממון ושררה שהרי מכרתי לו בכורתך, ולפיכך אני רוצה להקדים לתת לך הכל מחיים ולא יוכל יעקב להוציא מידך כלום, שהרי מתנת כריא קיימת.

(ג) תליך, האשפה⁸⁴ שתולין אותה כחגורת המתנים. וצודה לי ציד, ואם תאמר היאך מסתייע מילתא שהיהיא אוכל איסור בשוגג, השתא ומה בהמתן של צדיקים וכי⁸⁵. אלא יש לומר שלא אכל משחיטתו משהיה משומר, והדברים ידועים שהרי הקדימו יעקב כגרי עזים. ומה שכתב כי ציד בפיו היינו קודם שנשתמד היה. צידה, ה"א יתירה, הוזהירו על חמשה דברים: שהייה, דרסה, חלדה, הגרמה, עיקור⁸⁶. המעכבים את השחיטה.

(ד) והביאה לי ואוכלה, הרי מכרתי לאחייך בכורה בהנאת סעודה
84 ראב"ע ורמב"ם ודלא כרש"י. 85 אין הקביה מביא תלה על יד צדיקים עצמן לא כל שכן (תולין ז. א.) תימן מרסב זקנים. 86 ע"י רד"ק.

ה' וְאֶכְלָה בְּעֶבֶר תְּבָרַכְךָ נַפְשִׁי בְּטֶרֶם אָמוּת: וְרַבְקָה שָׁמְעַת בְּדַבַּר יִצְחָק
 וְאֶל-עֵשׂוּ בָּנוּ וַיִּלְךָ עֵשׂוּ הַשְּׂלָה לְצוּד צִיד לְהָבִיא: וְרַבְקָה אָמְרָה אֶל-
 יַעֲקֹב בְּנֵה לְאִמְרֵי הַנְּהַ שְׁמַעְתִּי אֶת-אָבִיךָ מְדַבֵּר אֶל-עֵשׂוּ אַחִיךָ לְאִמְרֵי:
 י הַבְּיָאָה לִי צִיד וְעֲשֵׂה-לִי מִטַּעַמִּים וְאֶכְלָה וְאֶבְרַכְכָּה לְפָנַי יְהוָה לְפָנַי
 ט מוֹתִי: וְעַתָּה בְּנֵי שָׁמַע בְּקִלִּי לְאֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֹנֶה אֶתְךָ: לָךְ-נָא אֶל-הַצֹּאֵן
 וְקַח-לִי מִשָּׁם שְׁנַי גְּדִינֵי עֲזִים טְבִיִּים וְאֶעֱשֶׂה אֹתָם מִטַּעַמִּים לְאָבִיךָ כַּאֲשֶׁר

ואיכול. נא. ודברך יצחק. נפשי עד לא אמות: ה. ורבקה שמעת. כד מליל יצחק. עם עשו בריה. נא. עשו לחקלא למצד צידא לאימאה: ה. ורבקה אמרת. ליעקב ברה למימר. הא שמעית מן אביו. ממליל. עם עשו אחוך למימר: ז. אימא לי צידא. נעבר

לי תבשילין ואיכול. נא. ודברך יצחק. נפשי עד לא אמות: ח. וקצן ברי קביל מני. למא דנאנא מפקדא יחף: ט. איזיל קצן לענא. וסב לי מססן. תרין. גדיי עזין טבין. ואעביד יתהון תבשילין. לאכוך קמא

רס"ג (ה) בדבר יצחק אל. בדבר יצחק בכך אל.

(ה) לעוד ציד להביא, מהו "להביא", אם לא ימצא ציד יביא מן רש"י הגזל⁸².

רשבים (ז) לפני ה', בשם ה'. אבל נמרוד גבור ציד לפני ה' (לעיל יט) פירושו בכל העולם. וכן נינוה היתה עיר גדולה לאלהים (יונה ג) ככל עולמו של הקב"ה לא היתה עיר גדולה כנינוה. (ט) לך נא אל הצאן [וגו']. ממקום אומנותו שהיה יושב אורהלום²³. גדיי עזים, בשביל העורות ששערן קשה כשיער אדם לקח עזים ולא כבשים.

23 מסב על חיבת יצחק.

(ה) ורבקה שומעת, היחה שומעת⁵⁵.

ראב"ע

(ז) לפני מותי, כמו בטרם אמות.

55 בעבר.

רמב"ן הגידה לו דרך מוסר וצניעות. כי ותלך לדרוש את ה' (שם כב). שהלכה בלא רשות יצחק, או שאמרה אין אנכי צריכה להגיד נבואה לנביא כי הוא גדול מן המגיד לי, ועתה לא רצתה לאמר לו כך הוגד לי מאת ה' טרם לדתי, כי אמרה באהבתו אותו⁸⁶ לא יכרך יעקב ויניח הכל בידי שמים והיא ידעה כי בסכת זה יתברך יעקב מפיו בלב שלם ונפש חפצה, או הם סכות מאת ה' כדי שיתברך יעקב, וגם עשו בברכת החרב, ולו לברו נחבנו עלילות⁸⁷.

(ז) ואברככה לפני ה' לפני מותי, לא נזכר בכל הפרשה לפני ה', רק במקום הזה, כי אמרה לו אמו הברכה לפני ה' תהיה ברות הקדש, ואם יתברך בה עשו אחיך תחקיים בו בזרוע לעולם, ואין לך עמידה לפניו.

86 בטור לעשו. 87 ע"ס ש"א כ ג.

(ה) ורבקה, היחה שומעת בדבר יצחק, וראתה כי הלך עשו לעשות מצות אביו ואמרה ליעקב, כי קנאה בזה והיא לא ידעה כי יעקב יהיה מבורך אפילו לא יברכהו אביו וכן היה דעת אביו, כי יצחק צדיק היה ולא היה גזול הברכה מיעקב ונותנה לעשו בעבור תבשיל אחד, חלילה, אבל רבקה היחה לכה הומה עליה על יעקב לרוכ אהבתה אותו⁷⁵, ויעצה אותו לעשות דבר מרמה כדי לקבל הברכה מאביו ולא היחה חושבת לעשות עון בדבר הזה.

(ו) ורבקה... לאמר, היה מדבר עמו וענין הדברים וסופם לאמר לו זה, הביאה לי ציד.

(ז) הביאה... הוסיפה לו לפני ה' מה שלא אמר הוא כדי להכניס בלבו של יעקב, כי דבר גדול הוא ברכת אביו כי לפני ה' תהיה כלומר בנבואה שתשרה עליו בעת הברכה יברכהו.

(ח) ועתה... לך נא אל הצאן, אל הצאן שהיה להם. טובים, שמנים וכן רך וטוב (לעיל יח ז). שבע פרות הטובות (להלן מא כז)⁷⁶.

חזקוני אחת, ובהנאת סעודה אחת אחזירנה לך שאתן לך כל השררה, כדכתיב: הוי גביר לאחיך (פסוק כט). בעבור תברכך נפשי, אמר לו: בני, הלילה הזה פסח הוא, עליונים אומרים שירה ואוצרות טללים נפתחים⁸⁷ והברכה חלה מפי המברכים. (ז) ואברככה לפני ה'. פי על פי הדבור, שעל כל ברכה וברכה שיברך אביו הקב"ה יסכים על ידו, ולפיכך אני מצוה אותך לחזור אחריהם ודוגמ' זה פירשנו בפרשת נח גבי נמרוד⁸⁸, ואברככה בכ"ף ה"א. בדבר, בבי"ת⁸⁹. (ט) טובים, שיהיה בהם טעם.

87 פרקי דרבי אליעזר לב. 88 לעיל י ט. 89 במסוק ה. 90 נראה שבא להתיא מנה שחרגם אנקלוס "כד מליל יצחק" וכן מצאתי בספר יאר "בדבר יצחק, כד מליל. ואע"פ שהכתיב בכ"ת החרגם בכ"ף".

73 ע"י ראביע ורמב"ן לעיל כה לד. 74 בני כשבוש ומתארים 75 בכ"י: לרב אהבתו אותה, ומקנתי ע"פ שאר כ"י הנ"ל. 76 ראה ספר השרשים (טוב).

יט הַחֲמֹלֹת אֲשֶׁר אֵתָּה בְּבֵית וְתִלְבַּשׁ אֶת-יַעֲקֹב בְּנֵה הַקָּטָן: וְאֵת עֶרְלַת גְּדֵי־
 י הַעֵינִים הִלְבִּישָׁה עַל-יַדָּיו וְעַל חֶלְקֵת צְוָאָרָיו: וְתַתֵּן אֶת-הַמַּטְעָמִים וְאֵת-
 יח הַלֶּחֶם אֲשֶׁר עָשָׂתָה בְּיַד יַעֲקֹב בְּנֵה: וַיָּבֵא אֶל-אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר
 יט הֲנִי מִי אֵתָּה בְּנִי: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-אָבִיו אֲנִי עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ עָשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר

דְּכִיתָא, דְּעָמָה כְּבִיתָא, וְאֶלְבִּישֵׁת יָת יַעֲקֹב כְּרָה וְעִירָא: טו. רַת, מִשְׁכֵּי דְנָדִי כְּנִי עֵז, אֶלְבִּישֵׁת עַל יְדָוְהִי, וְעַל שְׁעֵינֹת צְוָרֵיהִ: יז. וְרַהֲבַת יָת תְּבִשְׁלִיא, וְיָת לְחֶמָא וְעֶבְדַת, כְּיָד יַעֲקֹב כְּרָה: יח. וְאֵתָּה לְנֵת אָבוּהִי נֶאֱמַר אָבָא, נֶאֱמַר הָאָנָא, מִן אֵת כְּרִי: יט. נֶאֱמַר יַעֲקֹב לְאָבוּהִי, אָנָּא עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ, עֶבְדִּית, כְּמָא

רשב"ם (יט) ואכלה מצידו, חטף קמין לפי שהוא לשון ציווי, כמו אכול בשמחה לחמך (קהלת ט ז). אבל ואכלה מציד בני (פסוק כה), הוא מלאפוס²⁴ שהוא לשון אפעל. כמו זכור ה' לדוד (תהלים קלב א), יאמר זכרה לחסדי דוד (דה"ב ו מב) לשון ציווי. 24 חלם.

רמב"ן להפליג בענין הצדקת כי המנהג במולידים להכיר את הבכור כברכה ובכבוד ובמתן⁹², והיא מדעחה⁹³ צדקת הקטן ורשעת הגדול תשתדל בכל הטורה הוזה להעביר הברכה והכבוד מן הגדול אל הקטן. וכן יאמר למטה ויגד לרבקה את דבריו עשו בנה הגדול ותשלה ותקרא ליעקב בנה הקטן (פסוק מב). 92 ע"י לעיל כה. לה. 93 מתוך שמכנה (טור)

חזקוני לא יקללך כי מעצמו יבין שלא עשית זאת מדעתך כי אם מדעתי שאני רגילה לעמוד לפניו והשאתי⁹⁵ אותך ערמה זאת, ואם בא לקלל יקללני⁹⁶. ד"א עלי קללתך בני, דוגמא: על עמך ברכתך (תהלים ג ט).⁹⁷ שהרי למה יקללך ואתה מביא לו מטעמים, אבל עלי לקללך שאתה מסרב מצותי, אך שמע בקולי ולך קח לי. (ט) החמודות, נאים וחדשים שמתכבד בהן בפני הכריות ומשמש בהן בפני אביו, ולפיכך הריחן יצחק, שהרי בגדים חדשים ריח הצבע נודף. ד"א החמודות שהיה לובש כשהיה יוצא השדה לצוד ציד והיו נודפים ריח השדה והאילנות, כדכתיב: וריח את ריח בגדיו ויאמר וגו' כריח שדה (פסוק כז). ואותו היום לא לבשם עשו כשהלך לצוד ציד. החמודות, מצינו בכגדים בלשון נקבה: ובגדיו לא תשרפנה (משלי ו כז). (טז) הלבשה על ידיו, לפי ששער קשה משל טלאים, ודומה הוא לשער אדם.

(יט) אנכי עשו בכורך, י"מ⁹⁸ שלפי צורך שעה אפשר לשנות הדבור כגון אברהם: אמרי לי אחי הוא (לעיל כ יג), ונשתחוו ונשוכה אליכם (לעיל כב ה), וכגון דוד שכלכל⁹⁹ דבריו עם אחימלך ואמר: והיו הנערים קדש (ש"א כא ו), גם אמר שהיה הולך בשליחות המלך¹⁰⁰, וגם אלישע אמר לחזאל מלך ארם: לך אמור לו חיה תחיה (מ"ב ח י). והראה הקב"ה שיהרג, וכן מיכיהו שאמר לאחאב: עלה והצלח (מ"א כב טו), אלא לפי מה שראו! אמרו. ד"א לפי שיקול הדעת לא כחש לו, כך אמר לו: אנכי במקום עשו בכורך, שהרי כבר מכר לי את הבכורה. בעבור תברכני נפשך, וכי יעקב משמש היה על מנת לקבל פרס. אלא 95 מלשון: הגחש השיאני, (לעיל ג יג) פתני. 96 סבן דרך העולם כשהלדים עושין שלא כדת שפקללן אביהן ואמן ואומרים ארוז שזה גדל (וכותיבו בעה"ת). 97 [כלומר שהעם מכר אתך, אך כן "עלי קללתך" שאני אקלל אותך] 98 ראה ראבי"ע. 99 כן בכ"י, במ"ש בלכל, ראה ראבי"ע. 100 ש"א כא ג. 1 חזקוני לפי שעה אמר

(יט) אנכי עשו בכרך, אנכי המביא לך⁸⁹, ועשו הוא בכורך⁹⁰ רש"י עשיתי, כמה דברים כאשר דברת אלי. שבה, לשון מיסב על השלחן, לכך מתורגם: אסתחר.

89 הנה עשו אמר: אני בן בכורך עשו (פסוק לב), כי מלת אנכי בא בהפסק וסלא בהפסק כשהו, ולפיכך אם יאמר "אנכי" בהפסק: "אנכי המביא לך, עשו בכורך" הו' שפיר, אבל במלת אני לא יתכן לומר בהפסק בשוא, רק בהפסק הוא במקץ, ואם היה אומר אני בהפסק היה יצחק מבין, ואם יאמר בשוא לא יתכן לומר אני המביא לך (גור אריה). 90 תג"ב י.

(יט) וי"א חלילה לכזב הנביא⁶⁰, רק הוא כן⁶¹, אנכי, מי שאנכי ראבי"ע ועשו בכורך⁶². ואחרים אמרו כי בנחת אמר אנכי, ושאל קול כמלת עשו בכורך, ואלה דברי רוח, כי הנביאים יתחלקו לבי חלקים. החלק הא' שליח במצות⁶³, והחלק השני נביאי העתיד, ואם יצטרכו לאמר דבר שאיננו כהוגן לא יזיק⁶⁴, רק השליח⁶⁵ לא יתכן שיכזב כלל. גם הנה דוד נכתב עליו איש האלהים (דה"ב ח יד) ואמר רוח ה' דבר בי (ש"ב כג ב) בלבל דבריו⁶⁶ עם אחימלך ואמר ויהיו כלי הנערים קדש (ש"א כא ו) לצורך שעה⁶⁷. גם אלישע, שאמר לחזאל לך אמור לו חיה תחיה (מ"ב ח י), אף על פי שפירושו חיה תחיה מחולי זה, הראני השם כי יהרג⁶⁸, וכן 60 שיעקב שהיה נביא יכזב וישקר ליצחק. 61 כמו שהוא מפי' 62 ראה רש"י. 63 שליח ה' לצאת תורה ומצוות. 64 שאיננו הוגן לאמת לא יזיק לו שיקרא נביא שקר. 65 נביא שליח כצוות. 66 דבר לא ישר י"ג כלכל - מדר בחמקה, וראה חזקוני. 67 לצורך שעה אמר לו מה שאמר, הרי כלכל לא היו לו כשעה הראו נערים. 68 כלכל את דבריו חזק ניפוס חזירות ואמר: לך אמר לו (לא כתיב) חיה תחיה והראני ה' כי מות ימות

ללבשם בעת הפנאי וכעת שכחו בין גדולים היה לובשם לכבוד רדיק ולתפארת והיה משים בהם מעשבי השדה שריתן טוב כדי שיקלטו הרוח, לפיכך אמר⁸⁰: ריח בגדיו כריח שדה, לפיכך הלבשה רבקה אותם את יעקב בנה, וכן הלבשה על ידיו מעורות הגדיים ועל חלקת צוואריו שיחשוב יצחק שהוא עשו כמשוש ובריה הבגדים.

(טז) ואת, מבואר הוא. (יז) ותתן את המטעמים, ולא זכר את הכשר כי בכלל המטעמים⁸¹, כי הם העיקר לו כמו שאמר: ועשה לי מטעמים (פסוק ד). שיהיה התכשיל מוטעם ומתובל במיני תכלין טובים כאשר אהב. ואת הלחם, כי עשתה לו לחם חם.

(יח) ויבא אל אביו, בחדר שהיה שוכב שם, וקראו, אבי כי הוא לא היה רואה אותו. הנני, כרגש שני הנוניין⁸². מי אתה, כי כיון שדיבר ואמר: אבי, נסתפק בקולו [לפיכך]⁸³ שאלו: מי אתה. (יט) ויאמר... אנכי עשו בכרך, יש תמהים איך יעקב שהיה צדיק וראוי אלהים דיבר שקר, ואין זה תימה, כי יודע היה יעקב כי הוא ראוי לברכה יותר מאחיו ורוחו הנבואה שתשרה על יצחק לברכו, 80 במסוק כז. 81 כנ"ד: כי כלכל מטעמים הבשר. 82 כ"ה במסודה, והשנה מסר השרשים (ה). 83 השלמתי ע"פ שא"י כ"י יג"ד.

נותן לו יד חזקה, שנאמר סומך ה' לכל הנפלים, לא נאמר לכל העומדים, אלא לכל הנפלים, (ב) חזקה לכל הכפופים, תאמר שאף לרשעים הוא חזק שאם יבואו ליפול, לאו, שנאמר שם נפלו פועלי און דודו ולא יכלו קום (פסלים לו י), נפלו און ליום עמידה, למה שנאמר כמותן לפני רוח ומלאך ה' ודחה (סס נב ס), אבל הצדיקים סימך ה' (פא) כיון שראה הקב"ה ללאה שהיא שנואה, אמר היאך אני מחבבה בפני בעלה, אלא הריני זוקפה ונתן לה בנים תהילה, כדי שתהא אחובה בפני בעלה, לפיכך וירא ה' כי שנואה לאה, (פב) וכן היא אומר וכלב בן חצרון חלד את עזובה אשה ואת יריעות (ואלו) [ואלה] בניה ישר ושובב וארדון (הסא נ יו), (פג) אמר ר' ברביה אשתו היתה, ולמה נקראת עזובה, שהיתה עזובה ובעורה, אמר הקב"ה הריני נתן לה בנים כדי שתהא נאה בהם, שנאמר ואלה בניה ישר ושובב וארדון (סס), לפיכך נאמר סומך ה' לכל הנפלים חזקה לכל הכפופים:

[יא] ד"א וירא ה' כי שנואה לאה. (פד) לא מפני שהיא שנואה בפני בעלה, אלא מפני שהוכיחה אותו שעבד יעקב שבע שנים ברהל, שאמרה לו אמר ישבת עמו ימים אחדים (בראשית נז יד) וישב שם שבע שנים. ויאמר יעקב אל לבן הבה את אשתי ונ', ויהי בערב ויקח את לאה בתו ונ' (סס נב סא נב) כל הילדה היתה עשה עצמה כרהל, כיון שעמד בבקר והגה היא לאה, אמר לה בת הרמאי למה רמית אותי, אמרה לו ואתה למה רמית אביך, כשאמר לך האתה זה בני עשו, ואמרת לו אנכי עשו בכורך, ואתה אומר למה רימיתני, ואביך לא אמר בא אחיך במרמה, ומתוך הדברים הללו שהוכיחה אותו תהיל שנואה, אמר הקב"ה אין רפואתה של זו אלא בבנים, ובעלה נכספה לה, לפיכך וירא ה' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה, וידד מקלם עושה משפט לעשוקים (פסלים קמו ז):

[יב] ד"א למה היתה שנואה לא שהיתה בעורה כרהל, אלא שהיתה יפה כרהל, שנאמר ולבן שתי בנות (בראשית סו י), (פה) שוות בניו וביופי ובזקופה, למה אמר ועיני לאה רבות (סס סו י), אלא כיון שילדה רבקה עשו ועקב, נולדו לבן שתי בנות לאה ורהל, (פו) שלחו אגרות אלו לאלו ודרגו ביניהן, כדי שימול עשו את לאה, ויעקב רחל, היתה לאה שואלת במעשה עשו, והיתה שומעת שמעשיו רעים, והיתה טובה בכל שעה לומר כך עלה גורלי לרשע הזה, ומתוך כך נעשו עיניה רבות, שנאמר ועיני לאה רבות: (פז) ורהל היתה יפת תואר ויפת מראה (סס), למה שנאמר שמועה טובה תדשן עצם (פסלים סו ז), (פח) לא עשה אלא וילך עשו אל ישמעאל ויקח

הערות ותקונים

יתא המלח, ומשפט עמי" ובג' פרש ממש, ובאגדה בראשית ובמחאה שמשו ידו וכעני חוט סופט אלף טתן. עליו חכן והוא לשון בעל אגדה בראשית: (ב) חזקה לכל הכפופים תאמר שהיך לרשעים הוא חזק. באגדה בראשית נמלה אחר זה הלכיים לה נאמר אלא לכל הכפופים ח"כ אף לרשעים אם יפלו סתם הוא אותן חס ושלם שאם נפלו אין להם תקומה, והוא המאמר שהצטרתי בהתחלת המאמר, עיין לעיל הערה פ"ה: (פא) כיון שראה הקב"ה ללאה שהיא שנואה, הוא המאמר המאמר שההל לדרוש על חזקה לכל הכפופים, ובאגדה בראשית הוסיף, ד"א וירא ה' כי שנואה לאה" והוא מיותר: (פב) וכן הוא אומר ט'. פסוק הוא בדי"א ב' י"ח, ובאגדה בראשית כעשה: (פג) אמר ר' ברכיה אשתו היתה. שמו"ד ס"א חות כ"א. הרעום ד"ה א' ד': (פד) לא מפני שהיא שנואה בפני בעלה, כי שנואה לאה בפני מי היתה שנואה בפני בעלה למה בראשית שם פמ"ה אות כ' גורם ד"א וירא ה' כי שנואה לאה בפני מי היתה שנואה בפני בעלה למה שהוכיחה אותו אימתי שנאמר ויעבד יעקב ברהל שבע שנים ויהיו צעניו כימים אחדים מה שאמרה לו רבקה אמו וישבת עמו ימים אחדים ויהי יעקב, וכלשון משו"ב ויש לתקן ע"פ התנחומא: (פה) שוות בניו וביופי ובזקופה, בניו וביופי ובזקופה ז"ל ובקומה, וכן בכ"י רומי ובכ"י פארמא, שוות בניו וביופי בלשונם ובקומה, הורש מן מ"ש שתי בנות משמע שכן שוות, וכן דרשו בסדר"א רפ"ו שני המאורות לא זה גדול מזה: (פו) שלחו אגרות אלו לאלו. ועיין ב"ר פ"ע אות ס"ו ופע"א אות ב' מה רבות מנכיה שהיו חומרים כך היו התנאים בגדולה לגדול והקטנה לקטן וכיתה טובה וחומרת יבי רטון שלא הפול בגרעל של רשע. וכן עובד בלקה מוב (בראשית סו יז) ועיין ב"ב דף קב ע"א ורס"י ע"ה, ותנחומא הדרשם אות ד' ות"י ויב"ע: (פז) ורהל היתה יפת תואר ט'. בכ"י רומי הני' אבל רחל היתה שומעת לדיקתו של יעקב והיחה [יפת תואר] ויפת מראה למה שמועה טובה תדשן עטם: (פח) לא עשה אלא וילך עשו. וכ"ה בכ"י רומי וכ"י פארמא, ואין ספק שז"ל ועשו לא לקח את לאה אלא וילך עשו אל ישמעאל, או המלת לא עשה אלא